

Nemška glasbena šola je v Celju v samo dveh letih Weidtovega delovanja veliko pridobila in se posodobila. V okviru njene trdnješe organizacije so pridobili nov statut, učni načrt, stalno pedagoško, umetniško vodstvo itd. Vsemu temu se je obetala koncesija, pravica do javnosti, ki so jo šoli njeni upravljalci izposlovali v letu 1888, torej v Weidtovem času službovanja v Celju. Tudi v Celju je tako kot povsod drugod učil, dirigiral in komponiral. Weidtova dela najdemo uprizorjena tudi v ljubljanskem *Dramatičnem društvu* (1867-1941), ki se je ponašalo (po letu 1872) v okviru uprizorjenih iger s petjem s kar 36 partiturami, med njimi npr. tudi z Weidtovo *Die Verlobung im Weinkeller/Zaroka v vinski kleti* (1871).

Izza Metzove monografije, ki se dotakne celjske epizode H. Weidta na kar osmih straneh (str. 60-68), je razbrati še nekaj del iz njegovega opusa, ki so tako ali drugače povezane s Celjem. Tam je nastala vsaj še *Die Bergkraxler von Cilli»Plezalec« iz Celja*, koračnica za klavir. Še bolj pomembno pa je, da prav od tam, torej iz Celja, datirajo (1888) prve izvedbe Beethovnov *Simfonije* št. 1 v C-duru, op. 21, *Die Deutschen Tänze/Nemški plesi* Franca Schuberta in orkestracija Johanna Herbecka Mendelssohnove-Bartholdyjeve *Uverture Ruy-Blas*.

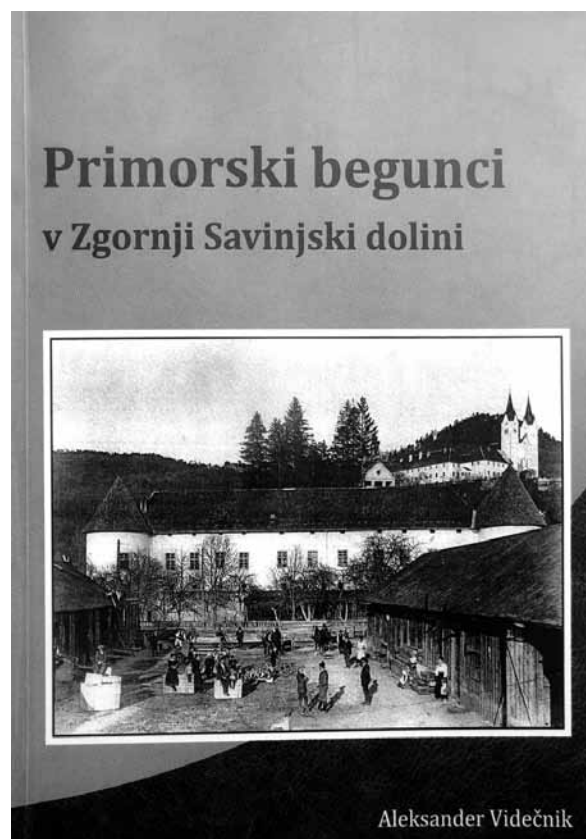
Metzova znanstvena monografija o življenjski poti nemškega kapelnika v Evropi 19. stoletja Heinricha Weidta je izšla s finančno pomočjo *Oddelka za medtehniške vzajemnosti pri generalnem sekretariatu romunske vlade in Demokratičnega Foruma Nemcev v Banatu (DFNB)*. Njena oblika in vsebina sta bolj ali manj običajni, razen, da je na koncu po kronološkem vrstnem redu dodanih precej slik, prilog, faksimilov in drugega ikonografskega gradiva. Ta šteje na vsega 92 straneh skoraj 200 enot črno belih faksimilov. Med njimi najdemo tudi tiste iz Celja (str. 205-208), med zahvalami pa tudi Primožu Kuretu, *Mestni knjižnici Celje* in *NUK Ljubljana*; med bibliografijo-seznamom (uporabljene) literature pa še *Glasbeno zbirko NUK Ljubljana*, dva nemška časopisa, ki sta izhajala v Weidtovem celjskem času: *Cillier Zeitung* (1879-1883) in *Deutsche Wacht* (1883-1914) ter *Celjski zbornik* (v slednjem: 25, 1989, št. 1, str. 331-47 je npr. objavljen članek diplomanta ljubljanske akademije za glasbo, 1988 (z mentorjem P. Kuretom) Romana Drofenika z naslovom *Glasbena šola glasbenega društva /1879-1918/*, kar pa je skoraj edino, kar je v zvezi s H. Weidtom nastalo pri nas, na Slovenskem). Naslovnico monografije krasi Weidtova podoba (litografija iz /Budim/Pešte, 1864) in pa fragment notnega zapisa mešanega vokalnega *Kvarteta*, op. 72.

Franc Križnar

Ko pridejo Primorci na Štajersko

Aleksander Videčnik, *Primorski begunci v Zgornji Savinjski dolini*. Nazarje: Občina Nazarje, 2015. 54 strani.

Zadnja v vrsti knjig publicista, domoznanskega raziskovalca in odličnega poznavalca zgodovine Zgornje Savinjske doline ter avtorja več kot 30 knjižnih del Aleksandra Videčnika (letnik 1920) je izšla konec leta 2015. O življenju in delu primorskih beguncev na območju Nazarje je Videčnik pisal že v kratkih prispevkih v Savinjskih novicah in v svoji monografiji *Grad Vrbovec Nazarje*. Tako da knjiga *Primorski begunci v Zgornji Savinjski dolini* predstavlja nadgradnjo in neke vrste zaključek o primorskih naseljencih in njihovem delovanju v slikoviti alpski dolini na obrobju Savinjskih Alp.

Raziskovanje primorske begunske problematike in usode, predvsem po prvi vojni, je na Štajerskem in drugih slovenskih regijah zagotovo slabo raziskana tematika, če ne celo prezrta.

Izbruh prve svetovne vojne z odprtjem soške fronte, priključitev primorskega ozemlja k Italiji in fašistični režim Benita Mussolinija so globoko zarezali v usodo in življenje številnih primorskih družin in posameznikov. Povzročili so številno izseljevanje narodno zavednega prebivalstva po vsem svetu, največ pa na ozemlje Kraljevine SHS oziroma kasnejše Kraljevine Jugoslavije. Tako skoraj ni bilo slovenske vasi ali mesta, še tako odročni in prometno odmaknjeni kraji, kjer se ne bi naselili primorski rojaki.

Avtor knjige se je pri svojem delu srečeval predvsem s težavami pomanjkanja virov in drugega arhivskega gradiva, saj so ti skopi, večina pa jih je v privatnih rokah. Tako je bila osnova za nastanek knjige pridobitev privatnih virov in kopij od živečih sorodnikov, kar je napisal in opredelil tudi v uvodu knjige. Zlasti mu je pomagala sorodnica Antona Vuka, ki je služboval v čevljarški zadrugi in je tudi prvi sam opisoval begunsko primorsko čevljarško zadrugo v Vrbovcu pri Nazarjah. Tako osrednje mesto v knjigi zavzema čevljarška obrtna zadruga, ki je vse do maja 1915 delovala v kraju Miren na Goriškem tik ob današnji državni meji med Slovenijo in Italijo. Vstop italijanske države na stran antantnih sil v 1. svetovni vojni in odprtje soške fronte leta 1915 so povzročili hitro in načrtno selitev celotne čevljarške zadruge, delavcev in njihovih družinskih članov na Štajersko. Mirenska zadruga je bila ustanovljena leta 1908 in je ob izbruhu 1. vojne izdelovala vojaške čevlje in druge čevljarške izdelke za potrebe avstrijskega vojaštva na pobudo avstro-ogrškega vojaškega ministrstva. Ker je bila čevljarška zadruga dobaviteljica za vojaške potrebe, je bila selitev proizvodnje načrtovana, organizirana s strani tedanjih avstrijskih oblasti v okraj Gornji Grad in sam kraj Nazarje, ki je imel primerno zemljišče in na razpolago staro graščino Vrbovec. Pri vzpostavitvi začasne primorske kolonije so sodelovali vsi župani tedanjih občin Zgornje Savinjske doline in številni domačini.

Videčnikova knjiga je sestavljena iz dveh delov, in sicer je v prvem delu kronološko urejena v obliki dnevnika po zapisih tajnika čevljarške zadruge v Vrbovcu Leopolda Kemperleta, ki je bil tudi poklicni novinar, publicist in urednik različnih časopisov ter glasil. Leta 1914 je v čevljarškem obratu zasedal mesto urednika. Drugi del je sestavljen po zapisih Antona Vuka, ki je bil knjigovodja čevljarške zadruge v Mirnu in njen upravnik v Nazarjah, ko se je ta preselila maja leta 1915 na Štajersko. Kemperle je začel pisati svoj dnevnik z mislijo in predgovorom: »Hitite misli v svet. Beležite našo

radost in bol, ter bodite še rodovom pomnik našega žitja in bitja. V velikih in usodepolnih dnevih živimo, zato bodo tudi ti listi imeli zaznamovan velik, ves naš obstoj pretresujoč dogodek. Včasih pa bodo nudile tudi samo vpogled v subjektivno življenje Dnevničarja. Z Bogom začeto!« Avtor dnevnika, ki je bil obenem tudi tajnik čevljarške zadruge, je že v uvodu nakazal, da bo dnevnik pisan tudi čustveno in s kritičnimi mislimi in ne samo po objektivnih merilih. Dnevnik v celoti ne prikazuje samo delovanja čevljarške zadruge, dela in življenja njenih delavcev, ampak tudi življenje celotne primorske skupnosti, njihove navade, tradicijo, veselje in težave. Iz dnevnika tajnika čevljarške zadruge se da razbrati marsikatero zanimivost, saj dnevnik vključuje raznolikost vsakdanjika prežetega z veselimi in žalostnimi trenutki. Iz zapisov se kaže tudi vpetost begunske kolonije v dogajanje 1. svetovne vojne, življenje in delo v zaledju frontnih bojev, šolstvo, občutno pomanjkanje surovin, elektrike za delovanje čevljarškega obrata in osnovnih življenjskih potrebščin. Dnevniku vseskozi daje velik pečat hrepenenje po miru, koncu vojne, podpisu mirovnega sporazuma in želji, da italijanske vojaške ofenzive ne bi imele uspeha, da ne bi zavzeli primorske rodne grude in bi bile italijanske sile poražene. Željo po čimprejšnji vrnitvi na rodno goriško zemljo kaže dnevniški zapis 11. maja 1917: »Delamo in mislimo že na čase po vojni, ko bomo zopet v sončni Goriški.« Kemperle se v februarškem dnevniškem zapisu spomni tudi pesnika Simona Gregorčiča in njegove pesmi Soči, v kateri je napovedoval vojno morijo ob Soči. Klub težkim življenjskim in delovnim razmeram v zaledju fronte ter v divjanju spopadov sredi vojne vihre, pa avtorja dnevnika Leopolda Kemperleta nista zapustila optimizem in šaljivost. O Italijanih in italijanskih vojaki se je večkrat tudi pošalil v dnevniku. Zanimiv je tale zapis: »Italijani na fronti ne napredujejo, ker ne znajo nemško!« Dnevniški zapisi so polni tudi raznih statističnih podatkov in informacij o delovanju čevljarške zadruge.

V drugem delu knjige je avtor knjige prikazal in opisal preselitev celotne čevljarške zadruge, delavcev in njihovih družinskih članov na območje Nazarij po zapisih takratnega upravnika, danes bi rekli direktorja, Antona Vuka. Zanimiv je predvsem podatek, da so že sredi vojnih spopadov na soškem bojišču sredi maja 1915 v le dveh dnevih preselili delovne stroje, surovine, kopa, polizdelke in drugo orodje na 9 vagonov in jih odpeljali z vlakom do železniške postaje Šmartno ob Paki na Štajerskem, od tam pa z vozovi do Vrbovca. Tako je nastala primorska begunska kolonija s 1200 prebivalci.

Na koncu knjige je dodano tudi Videčnikovo delo in raziskovanje, kjer opisuje potek šolstva, prosvetno delo, navade in običaje primorskih naseljencev. Primorski rojaki so med domačine prinesli svoje, večkrat nepoznane

navade in svojo govorico z italijanskimi besedami. Na področju Zgornje Savinjske doline so bili dobro sprejeti. Med delom so radi prepevali, se pogovarjali in si tudi šaljivo pripovedovali razne zgodbe. Zanimive so jim bile tudi zgodbe o strahovih. Avtor knjige opisuje tudi zanimiv običaj, praznovanje mirenskih čevljarjev tako imenovani »šoštarski ponedeljek«. Ta običaj so čevljarji praznovali vsak ponedeljek, nekateri tudi ves dan, drugi samo popoldne. Praznični ponedeljek so tako čevljarji nadomestili z nedeljskim delovnikom in podaljšanimi delovnimi dnevi med tednom tudi tja do polnoči. V sami knjigi je predstavljen tudi prispevek o mirenski begunski koloniji v slovenskem izseljenskem časopisu Amerikanski Slovenec in primorska družina Mrevlje ter pomemben član družine Ivan Mrevlje, ki je bil znani mozirski kulturni delavec, pevec, gledališki igralec in režiser ter nekaj časa celo edini kamnoseški mojster v Mozirju.

Po končani prvi svetovni vojni se je večina od 1200 primorskih beguncev vrnila v Miren in »sončno« Goriško, kot so jo imenovali mirenski čevljarji, z njimi pa je odšla tudi čevljarska obrtna zadruga. Del Primorcev pa je ostal in se stalno naselil v krajih po Zgornji Savinjski dolini. Priključitev primorskega ozemlja k Italiji, fašistični teror in preganjanje primorskih Slovencev pa so povzročili nov val primorskih »prišlekov« v kraje Savinjske doline z raznih krajev Primorske. To pa je že novo poglavje.

Matej Ocvirk